

Aikuisohjelmat — keitä varten?

Tammikuussa 1984 oli suomalaisilla aikuis-kasvattajilla tilaisuus kuulla tunnettua englan-tilaista tutkijaa, tri Anthony Batesia, joka oli Helsingissä luennoimassa Yleisradion aikuis-kasvatusseminaarissa. Tri Bates toimii Englan-nin legendaarisen Avoimen yliopiston opetus-tekniikan laitoksella ja hän on tutkinut

maansa aikuisopiskelijoita ja heidän suhtautu-mistaan opetukseen yleensä ja radion ja televi-sion opetusohjelmiin erityisesti. Suomalaisen aikuiskasvatuksen kannalta asia on mielen-kiintoinen, sillä tri Bates oli lähestynyt aihet-taan ennakkoluulottomasti, lähtien liikkeelle vastaanottajakunnan analyysistä ja päätyen

---

sellaisiin toimenpide-ehdotuksiin, joita kuuntelijakunta toivottavasti jatkotyöstää omissa piireissään. Suomalaisen aikuisopetuksen ja -kasvatuksen kuva voisi saada tri Batesin tutkimuksista aineksia, joita se ilmiselvästi kaipaa, ainakin jos on uskomista Helsingin Sanomien toukokuun kuukausiliitteeseen, jonka mukaan sekä aikuisille suunnatussa ohjelmistossa että kevään muotivärisssä ecru:ssä on yhteisenä piirteenä ikävyyt.

Kolme pääryhmää

Tutkimuksissaan tri Bates on havainnut, että hänen tutkimansa aikuisyleisö voidaan pääpiirteissään jakaa kolmeen pääryhmään, joiden ominaispiirteet kannattaa pitää mielessä suunniteltaessa oppikokonaisuuksia ja opetuspalvelusten markkinointikampanjoita aikuisille.

Suurin osa ihmisistä — tri Batesin arvion mukaan noin 50 % — ei yleensä ole erityisen kiinnostunut opiskelusta tai sellaisesta ajankäyttötavasta, jota he pitivät opiskeluna. Jos aikuisopiskelu hiukankaan haiskahtaa koulunkäynnille, nämä ihmiset yrittävät kiertää koko opiskelun kaukaa. Heidän ajankäyttönsä on viihde- ja viihtymiskekseistä. Televisiosta ja radiosta he etsivät helppotajuista ajanvieteohjelmaa. Jos ohjelmätiedoista ilmenee, että kyseessä on opetusohjelma, tämä yleisö ei todennäköisesti avaa radiotaan tai televisiotaan. Syynä saattavat olla esimerkiksi kouluikäiset kokemukset — opiskelu ja oppiminen eivät jättäneet menestymisen ja mielihyvän tunteja kouluikäna, joten ne eivät ehkä tulisi jättämään niitä myöskään aikuisiässä.

Toista ryhmää tri Bates nimittää termillä ”structured learners”, joka ehkä parhaiten suomentuisi sanoilla ”tavoitehakuiset opiskelijat”. Tri Batesin tutkimusten mukaan heitä oli noin 15 % koko tutkitusta ryhmästä. Tyypillinen tavoitehakuinen opiskelija ei ole kiinnostunut oppimisesta, tietojen hankkimisesta tai ehkä edes opiskeltavasta aineesta sinänsä, vaan hän mieltää opiskelun keinoksi, jolla voi saavuttaa päämääränsä. Tavoitehakuiselle liikemiehelle vieraan kielen opiskelu voi olla keino, jolla hän pystyy myymään tuotteitaan ulkomaille, tai ehkä hän opiskelee saavuttaakseen tietokoneen käyttötaidon, jolla pystyy tehostamaan työntekoaan. Opiskeltavana voi olla arvosana, jolla saadaan parempi paikka tai palkka. Tavoitehakuinen opiskelija ei miellä oppimiseksi esimerkiksi dokumenttiohjelman tai draaman katsomista, vaan hän etsii televisiostaan tai radiostaan ohjelmia, jotka opettavat

tietyn tiedon tai taidon.

Kolmatta ryhmää tri Bates kutsuu nimikkeellä ”open learners” — avoimet tai asioihin avoimesti suhtautuvat opiskelijat. Tyypillinen ”avoin opiskelija” on tri Batesin mielestä helppoin opetuksen kohde — hän on kiinnostunut monenlaisista asioista ja uusista tiedoista ja taidoista. Englannissa heitä on tri Batesin arvion mukaan noin kolmannes tutkituista. Kun tarkastellaan Suomen aikuiskasvatuksen piiriin kuuluvia yleisöjä, näyttäisi siltä, että meillä tämä ryhmä saattaisi olla suhteellisesti suurempikin. Tämä ryhmä suhtautuu varsin avoimesti myös radioon ja televisioon ja seuraa niin uutis- ja ajankohtaisohjelmia, viihdettä kuin tiedettä ja kulttuuriakin. He tuntuvat pystyvän hyödyntämään kaikkea näkemäänsä, kuulemaansa ja kokemaansa.

Miten yleisöjä lähestytään?

Tri Bates päätyy johtopäätökseen, jonka mukaan vaikein ja laiminlyödyin yleisö on se suuri aikuisopiskelusta kiinnostumaton enemmistö, joka vieroksuu opetusta ja opiskelua. Hän pitää tätä yleisöä kuitenkin kaikista mielenkiintoisimpana, ja pohtii, millä keinoin heitä olisi lähestyttävä, miten heidät saataisiin kiinnostumaan uusien asioiden oppimisesta.

Tri Batesin mielestä on opetusta ja tiedotusta suunniteltaessa mietittävä paitsi MITÄ OPETETAAN myöskin MITEN. Opetuksen tulee lähteä liikkeelle vastaanottajan ja kohdeyleisön edellytyksistä. Taitava ja tuloksiin pyrkivä opettaja tai tiedottaja pitää tämän perusasetteen koko ajan mielessään.

Suurelle enemmistölle tieto menee parhaiten perille, jos tiedonvälitystapa noudattelee kohdeyleisön harrastuksia ja kiinnostusalueita. Tieto ja opetus voidaan salakuljettaa perille, jos se esimerkiksi katketään sarjafilmiin tai suosittuun sarjakuunnelmaan. Englannissa on jo yli 30 vuoden ajan ollut radiossa viikottainen perhesarja **Archerit**, joiden henkilöt ovat tuttuja kaikille englantilaisille. Kyseessä on eräänlainen brittiläinen ”Kantolan perhe”, joka alunperin kehitettiin välittämään tietoa uusista viljelymenetelmistä maanviljelyväestölle. Kuuntelija löysi tiedon eräänlaisena ”ahaa!”-elämyksenä dramaattisesta ohjelmasarjasta. Ulkonaisesti Archerit on puhdasoppinen saippuaooppera, mutta toteutukseltaan mitä parasta opetusta, jos laatua mitataan tiedon perillemenolla.

Toinen mainio esimerkki on lukutaitokampanja **On the Move**, joka oli kohdistettu Brittein saarten noin 2 miljoonalle lukutaidotto-

malle. Television informaatio- ja mainosohjelmat olivat psykologisesti taitavasti suunniteltuja ja onnistuivat haravoimaan yhteensä noin 150 000 luku- ja kirjoitustaidotonta opetuksen pariin. Tri Batesin mielestä ei ole mitään syytä olla käyttämättä mainonnan, ajanvietteen ja viihteen keinoja, jos niillä saadaan kerrottua ihmisille uusista asioista ja vakuutettua heille, ettei oppimisen tarvitse olla välttämättä vakavaa ja vaikeaa. Mikään ei estä käsittelemästä opetussisältöjä vaikka sarjafilmeissä tai puhe- lintoivekonserteissa, jos se tavoitteen toteutumisen kannalta on tarkoituksenmukaista. Vai olemmeko me aikuiskasvatijat ryppyotsaisia lähetyssaarnaajia, jotka saarnaavat uskoa jo uskoviille? Mitä me pelkäämme?

Mihin radio ja televisio kelpaavat?

Tri Batesin mielestä radio ja televisio ovat murrosvaiheessa. Useassa Euroopan maassa yleisradiotoiminnan kuva on muuttunut aikaisemmasta tiedotusmaailman yksinvaltiudesta yhdeksi tiedonlähteeksi monien joukossa. Kenttään ovat tulleet uutena tekijänä kaupalliset radiot ja televisiot, satelliittilähetykset, ääni- ja kuvakasetit, jotka pakottavat yleisradiotoiminnan arvioimaan olemassaolon edellytyksiään ja toimintamallejaan. On syntynyt tilanne, jossa eri tiedotusvälineiden kesken vallitsee kahtaalle johtava kilpailutilanne. Toisaalta se vie kilpailuun siitä, kuka pystyy tuottamaan samanlaisempaa ainesta kuin muut, ja toisaalta pyrkimykseen rajata pois vähiten yleisöä kerääviä toimintamuotoja. Useissa maissa näitä ovat juuri opetusohjelmat, joiden tekijöillä on nyt sormi suussa.

Nykyisessäkin muuttuvassa tiedotuskentässä Anthony Bates pitää radio- ja televisio-ohjelmia kuitenkin edelleenkin erinomaisena tapana saattaa ihmisten tietoisuuteen heitä koskevia asioita. Radio ja televisio pystyvät nopeasti ja laajasti kiinnittämään yleisön huomion yhteisesti kiinnostaviin aihepiireihin. Tietenkin edellyttäen sitä, että niissä on vetoa ja mielenkiintoa.

Sensijaan, sanoo Anthony Bates, radion ja television ohjelmat eivät ole erikoisen tehokkaita uusien asioiden tai taitojen opettajina.

Syynä on eetteriohjelmien yksisuuntaisuus: asiat menevät ohi kertakuuntelulla ja -katsetulla, ohjelmat etenevät omaa vauhtiaan eikä kysymysentekomahdollisuutta ole juuri silloin kun kysymys on ajankohtainen. Ohjelmat voi tietenkin nauhoittaa, sanotaan. Mutta kuka nauhoittaa? Eikö samalla vaivalla voisi järjestää kasettijakelua, jolloin kasetoidut ohjelmat ja kurssit olisivat jakelussa?

Puoli miljoonaa äänikasettia

Englannin avoin yliopisto tuntuu uskovan kasettijakeluun, sillä vuosittain välitetään jo noin puoli miljoonaa äänikasettia, ja kuvakasettienkin määrä on voimakkaassa nousussa. Suomessakin on jo näkyvissä kuvakasettien yleistymisen — myös opetuksen ja kasvatuksen palveluksessa.

Tulevaisuuden televisio- ja radio-opetusta tullevat vielä sekoittamaan monet muut teknologian uutuudet. Anthony Bates ennustaa, että noin 10 vuoden kuluttua melkein jokaisessa brittikodissa on tietokoneen etäispääte ja työasema, joka voi olla yhteydessä keskustietokoneeseen. Kodeissa on myös luultavasti puhelinverkkoon liitettäviä mikrotietokoneita, kuva- ja äänentallennuslaitteistoja ja kaapelitelevisio, johon voi tilata haluamia tietoja ja ohjelmia. Kaikkea tätä voidaan käyttää sekä ajanvietteeseen että tietojen hankkimiseen ja aikuisopiskeluun. Miten on, joko aikuisopetustahot ideoivat?

Tulevaisuudella on suuria lupauksia ja mahdollisuuksia myös aikuisopiskelulle. Tekniikka on osin jo valmiina, osin suunnittelupöydällä. Matkassa on kuitenkin kaksi muttaa:

Ensimmäinen vaikeus on se, miten asioista päättävät saadaan kiinnostumaan hallittaviensa henkisestä kehityksestä ja ryhtymään päätöksentekoon, josta hyötyisivät opetus, kasvat- tus ja pitemmällä aikavälillä myöskin yhteis- kunnallinen kehitys?

Toisen vaikeuden muodostaa tri Batesin mukaan itse aikuisopetusala, jonka on vielä selvitettävä itselleen, mitä se haluaa ja mihin se pyrkii. Sen tavoitteen selvittyä on kiire selvittää, miten uusi teknologia voisi tässä pyrkimyksessä auttaa.

Ja kannattaa näitä asioita miettiä radion ja televisionkin. Nyt on vielä aikaa.